

Partimotion

Motion till riksdagen 2017/18:3578

av **Jan Björklund m.fl. (L)**

Liberal politik för hbt-personers rättigheter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppdatering av hbt-strategin och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett kompetenslyft till kommuner och landsting och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sexualundervisning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hälsofrämjande insatser ur ett hbt-perspektiv och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hbt-frågor i idrotten och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om äldre hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det museala arbetet kring hbt-historia och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till kommuner och landsting för arbetet mot hiv och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om informationsplikten för hiv och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om könsneutral familjelagstiftning och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om altruistiskt värmoderskap och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om embryodonation och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräldraförsäkringen och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att separera lagstiftningen om byte av juridiskt kön från lagstiftningen om medicinsk könskorrigering och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åldersgräns vid byte av juridiskt kön och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åldersgräns vid medicinsk könskorrigering och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utredning av intersexpersoners situation och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn av diskrimineringslagen och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättsväsendets arbete mot hatbrott och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hets med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om olaga diskriminering mot transpersoner och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtalsreglerna vid förolämpning och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkludera transpersoner i brottsbalkens hatbrottsparagraf och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om straffrättsligt skydd för transpersoner och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hedersrelaterat våld och förtryck mot hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppehållstillstånd för hbt-personer på grund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter och tillkännager detta för regeringen.

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering av rättstillämpningen avseende asylsökande hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett hbt-perspektiv inom EU:s asylpolitik och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tryggheten på asylboenden för hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om frågor om hbt-rättigheter som en del av samhällsorienteringen för nyanlända och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hbt-frågor som en del av Sveriges arbete internationellt för mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om demokratibistånd för arbete med hbt-rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om diskrimineringskyddet på EU-nivå för hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om EU:s familjebegrepp och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Rättigheterna för homosexuella, bisexuella och transpersoner (hbt-personer, eller med ett bredare begrepp: hbtq-personer) har successivt stärkts under de senaste decennierna. Par av samma kön kan i dag ingå äktenskap, har lagligt stöd för att adoptera barn samt att få tillgång till assisterad befruktning. Hbt-personer omfattas av ett brett lagskydd mot diskriminering – senast reformerat genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2017 – och kravet på sterilisering i samband med ändrad könstillhörighet har avskaffats.

Trots dessa framsteg återstår lagstiftningsarbete samt att åtgärda den homofobi som hbt-personer utsätts för. Hbt-personer utsätts fortfarande för våld, diskriminering, fördomar och andra kränkningar enbart på grund av sin kärlek eller sin könsidentitet. Förtryck och fördomar leder också till marginalisering och ohälsa. Hbt-personer som grupp har en sämre psykisk hälsa än befolkningen i stort. Transpersoner är särskilt

utsatta. Här följer en rad insatser som vi anser behöver göras för att förbättra hbt-personers situation.

Uppföljning av hbt-strategin

Liberalerna och alliansregeringen presenterade i början av 2014 Sveriges första hbt-strategi. Syftet med strategin var att säkerställa lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. Statskontorets utvärdering av strategin visar att de övergripande insatserna och strukturen i strategin har bidragit till att uppfylla strategins övergripande mål. Samtidigt pekar Statskontoret på den potential som finns i ytterligare styrning, samordning, uppföljning och prioritering av insatser.

Regeringen redovisar inte i budgetpropositionen några överväganden med anledning av Statskontorets utvärdering. Vi är stolta över att den av Liberalerna initierade hbt-strategin har effekt, men vi vet också att den inför kommande år behöver förändras i takt med omvärldshändelser, gjorda framsteg och ny kunskap. Därför bör en bredare översyn göras för att säkerställa att hbt-strategin också framöver fyller en effektiv styrningsfunktion.

Kompetenslyft inom kommuner och landsting i hbt-frågor

Hbt-personer möts än i dag av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbt-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser vi att det krävs ett kompetenslyft avseende hbt-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och landsting ansvarar för.

Det bör ske genom integrering av hbt-frågorna i alla verksamheter som kommuner och landsting ansvarar för, bl.a. genom hbt-kompetenssatsningar på vårdcentraler, ungdomsmottagningar och boenden. RFSL:s initiativ till hbt-certifieringar av olika verksamheter och olika utbildningar kan här vara ett exempel, men också andra former av utbildningssatsningar och kompetenshöjande åtgärder behövs. Inom ramen för det utökade anslag på området som regeringen aviserar i budgetpropositionen anser vi därför att en kompetenssatsning bör göras riktad till sådana verksamheter som kommuner och landsting ansvarar för.

Skolors och förskolors likabehandlingsarbete

Undersökningar om ungas psykiska ohälsa visar att hbt-personer i allmänhet och transpersoner i synnerhet mår sämre än genomsnittet. Att slippa diskriminering och

kränkningar i sin vardag är en förutsättning för att hbt-personer ska må bättre. Hbt-personer är också föräldrar, och om förskolor eller skolor bemöter familjer fördomsfullt på grund av föräldrarnas sexuella läggning drabbar det även barnen.

Därför anser vi att skolornas likabehandlingsarbete tydligare ska omfatta samtliga relevanta hbt-frågor. Ett första steg är att skyldigheten att arbeta med aktiva åtgärder numera omfattar alla diskrimineringsgrunder i diskrimineringslagen, men mer behövs. Vår utgångspunkt är att alla som möter elever på skolorna ska ha hbt-kompetens. Det gäller i allra högsta grad elevhälsan men också lärare, förskollärare och annan skolpersonal. Vi anser också att sexualundervisningen behöver ses över så att frågor kring sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck finns med på ett tydligare sätt och blivande lärare får möjlighet att fördjupa sina kunskaper i dessa frågor.

Hälsa

Diskrimineringens pris märks på flera olika sätt. En rad internationella studier pekar på att förekomsten av psykisk ohälsa är högre bland hbt-personer än hos befolkningen i allmänhet, och att detta har samband med den särskilda utsatthet som följer av en minoritetsposition med risk för diskriminering och negativt bemötande.

Socialstyrelsen presenterade år 2016 registerstudien ”Psykisk ohälsa bland personer i samkönade äktenskap”, där situationen för personer i samkönade äktenskap jämförs med den för personer i olikkönade äktenskap. Genom att undersöka situationen för gifta par möjliggörs jämförelser på registernivå, även om studien inte kan särskilja situationen för t.ex. transpersoner i relation till cispersoner eller homosexuella i relation till bisexuella.

Socialstyrelsens kartläggning visar att förekomsten av psykisk ohälsa i form av riskbruk och beroende, ångestsjukdomar och depressioner var högre bland personer i samkönade äktenskap än bland personer i olikkönade äktenskap. Riskbruk och beroende var särskilt vanligt bland kvinnor i samkönade äktenskap. Män i samkönade äktenskap hade även i större utsträckning allvarligare sjukdom som psykos än män i olikkönade äktenskap. Både män och kvinnor i samkönade äktenskap använde även i större utsträckning psykofarmaka jämfört med personer i olikkönade äktenskap. Analys av mortalitet visade på en ökad dödlighet på grund av självmord och hiv/aids bland personer i samkönade äktenskap jämfört med personer i olikkönade äktenskap.

Socialstyrelsen menar att en högre förekomst av psykisk ohälsa bland hbt-personer kan bero på allvarlig psykosocial stress då gruppen ständigt kan befinna sig i en minoritetsposition. Sådan psykosocial stress påverkas dessutom av att exempelvis ha

hiv/aids eller adhd, med ytterligare ökad risk för psykisk ohälsa som följd. Att personer i samkönade äktenskap dessutom kan riskera en förtida död på grund av självmord tyder på en situation som kan ha allvarliga konsekvenser för gruppen.

Skillnaderna i ohälsa är ett av de tydligaste uttrycken för att diskrimineringens och osynliggörandets effekter på ett mycket konkret sätt påverkar många hbt-personers liv. Det finns också anledning att i sammanhanget särskilt uppmärksamma transpersoners situation och behov, så att inte hälso- och sjukvårdens generella rutiner för att erbjuda hälsoundersökningar m.m. utifrån kön förbiser de personer som har genomgått könskorrigering eller ändrat juridisk könstillhörighet.

Därför är det viktigt att både folkhälsoarbetet och hälso- och sjukvården i stort beaktar hbt-frågorna i sitt arbete. Det är viktigt att arbeta för preventiva riktade insatser för hbt-personer, och att höja kunskapen om gruppens villkor och levnadsförhållanden, i syfte att minska skillnader i ohälsa mellan hbt-personer och övriga.

Idrott

Idrottsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser och spelar en viktig roll i många människors liv, särskilt för ungdomar. På många orter är idrotten en centralpunkt i lokalsamhället och idrotten är också en källa till gemenskap och personlig utveckling.

Gjorda kartläggningar visar att unga hbt-personer deltar i idrottsföreningar i väsentligt lägre grad än andra i samma ålder. Könsnormer, grupstryck och föreställningar om hur en idrottare förväntas vara gör att många inte känner sig tillräckligt inkluderade i idrottslivet. För den enskilde kan det fortfarande år 2017 vara ett stort steg att vara öppen om sin sexuella läggning eller könsidentitet i idrottssammanhang, något som också nyligen uppmärksammats i SVT:s programserie Regnbågshjältar.

Det är välkommet att Riksidrottsförbundet har en policy mot diskriminering på grund av sexuell läggning inom idrotten. I policyn fastslås att ingen i idrottens värld ska behöva känna sig kränkt, trakasserad, diskriminerad eller känna obehag på grund av könstillhörighet eller sexuell läggning. Samtidigt som idrottsrörelsen själv uppmärksammar och arbetar med hbt-frågor finns det också skäl för det offentliga att uppmärksamma hbt-perspektivet inom idrotten, till exempel när det gäller lokala samarbetsprojekt med idrottsrörelsen liksom i frågor om bidragsgivning till idrottsföreningar.

Äldre hbt-personer

Äldre hbt-personer möter fortfarande fördomar och diskriminering. De är barn av en generation i vilken många inte vågat komma ut och möter homo-, bi- och transfobi både bland sina jämnåriga och i vård- och omsorgspersonalen.

Vi vill att årsrika hbt-personer ska känna sig trygga och välkomna på landets alla äldreboenden som bör hbt-certifieras eller ha personal som genomgått någon form av hbt-kompetenshöjande utbildning. Vi anser att det ska vara möjligt att skapa fler äldreboenden med hbt-profil och då ta vara på den erfarenhet som finns av redan befintliga verksamheter.

Bevara kulturarvet

Sverige har nått långt i arbetet för hbt-personers rättigheter och mot den homofobi som finns i samhället. Det arbetet bör bevaras för eftervärlden, och kunskapen om hur individers liv och vardag gestaltats beroende på skilda livsvillkor beroende på sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck behöver tas tillvara. Olika museer har gjort viktiga insatser för att dokumentera hbt-historia. Det bör utredas hur det museala ansvaret för att dokumentera hbt-historia i Sverige kan organiseras framöver.

När kulturutskottet behandlade ett likalydande yrkande i Liberalernas motion 2016/17:1079 avstyrktes detta med hänvisning till att det ger bättre resultat att integrera ett hbt-perspektiv i befintlig verksamhet än att etablera ett resurscentrum eller museum för särskilda frågor (bet. 2016/17:KrU9). Emellertid har inte Liberalerna lagt något förslag om resurscentrum eller hbt-museum. Motiveringen från kulturutskottets majoritet synes därför bygga på en missuppfattning, och detta är särskilt förvånande eftersom vi redan förra året framhöll just detta. Vi vidhåller därför att det behöver göras en analys av hur ansvaret för att dokumentera hbt-personers liv och historia bäst kan organiseras inför framtiden.

Behåll det öronmärkta anslaget för arbete mot hiv

Män som har sex med män är en av de grupper som har drabbats allra hårdast av hivpidemin. Arbetet för att förebygga hiv och ge hjälp åt hivbärare angår alla, men har därför också en särskild relevans ur ett hbt-perspektiv.

Statsanslaget till insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar minskades i och med 2017 års statsbudget från 145,5 till 75,5 miljoner kronor, det vill säga i det närmaste halverades. Effekterna har inte uteblivit. Även om landsting och kommuner tar ett stort ansvar för att förebygga smittspridning och stödja de smittade och deras

anhöriga går det inte att blunda för att hivpidemin har olika spridning i olika delar av landet. Det är och förblir därför en allvarlig felbedömning att ta bort det öronmärkta anslaget till landsting och kommuner och överföra pengarna till det generella statsbidraget.

De 7 000 personer som lever med hiv eller aids finns naturligtvis i hela Sverige, men över två tredjedelar lever i Stockholms län, västra Götaland eller Skåne, och mer än hälften (ca 3 700) enbart i Stockholms län. Två tredjedelar av de nya hiv-fallen rapporteras också i de tre storstadsregionerna. Omkring 40 procent av de nya fallen finns i Stockholms län. Många som bor på mindre orter väljer dessutom att hivtesta sig och i vissa fall också ha sin läkarkontakt i någon av storstadsregionerna.

Liberalerna står därför fast vid att det behövs ett öronmärkt anslag till kommuner och landsting för insatser mot hiv. I vår budgetmotion lägger vi fram ett konkret förslag till återställd finansiering. Detta sker genom att motsvarande belopp förs från det generella statsbidraget till kommuner och landsting.

Informationsplikten vid hivinfektion

Män som har sex med män är en av de grupper där hivinfektion är särskilt vanlig. Smittskyddslagen från 2004 tar upp ett trettiotal smittsamma sjukdomar, såsom salmonella, hepatit A, B och C, tuberkulos samt hiv. Det är nästan 20 år sedan den senaste större översynen av smittskyddslagen påbörjades. Sedan dess har den medicinska utvecklingen lett till radikala framsteg. Förbättrade behandlingsformer har bland annat gjort att många patienter med hiv inte längre har mätbara virusmängder. Folkhälsomyndigheten, tidigare Smittskyddsinstitutet, har slagit fast att överföringsrisken vid sexuella kontakter är minimal eller mycket låg för människor som lever med hiv och har välfungerande behandling.

Hovrätten över Skåne och Blekinge friade i oktober 2013 en man med fungerande behandling mot hivinfektion som åtalats för framkallande av fara för annan efter att ha haft oskyddat sex. Hovrätten gjorde bedömningen efter att ha tagit del av det kunskapsunderlag som publicerats av Folkhälsomyndigheten och Referensgruppen för antiviral terapi (RAV) och som visar på kraftigt minskad smittsamhet vid behandlad hivinfektion. Högsta domstolen beviljade inte prövningstillstånd.

Därför anser vi att det behövs en översyn av smittskyddslagen med analys om den fyller sitt ändamål med avseende på informationsplikten. I det arbetet bör ingå att analysera förhållningsreglerna om hiv, som läkare kan välja att ge sina patienter. Utgångspunkten för denna översyn ska vara att Sverige ska fortsätta ha ett

smittskyddsarbete i världsklass, och att varje människa har rätt att bemötas med respekt, värdighet och rättssäkerhet.

En könsneutral familjelagstiftning

Sedan 2005 kan kvinnor som lever i samkönade relationer få sjukvårdens hjälp med att skaffa barn genom assisterad befruktning. Den födande kvinnans partner av samma kön blir i dessa fall, förutsatt att hon samtyckt till behandlingen, barnets andra juridiska förälder, genom att bekräfta detta på samma sätt som en man som är sambo med kvinna som föder barn får göra. Det är dock vanligt, bland annat på grund av långa väntetider för behandling vid svenskt sjukhus, att kvinnor som lever i samkönade relationer åker utomlands för att få behandling eller själva genomför inseminationen i hemmet. I dessa fall måste den biologiska moderns maka eller partner ansöka om att adoptera barnet.

För de enskilda familjerna leder detta till ökad rättslig otrygghet. Vid inseminationer som skett utomlands kan effekten också bli den att föräldrar som erkänns utomlands inte erkänns i Sverige. Om inseminationen skett i ett land med modernare lagstiftning kan den födande kvinnans partner få föräldraskapet bekräftat redan i samband med födseln, men eftersom detta inte är möjligt i Sverige anses barnet vid återkomsten hit bara ha en enda förälder. Detta är inte rimligt.

År 2007 föreslog utredningen Föräldraskap vid assisterad befruktning (SOU 2007:3) att föräldraskapet vid assisterad befruktning ska regleras på samma sätt för samkönade par som för olikkönade par. Någon sådan lagändring har dock inte kommit till stånd.

Vi anser att den omotiverade särbehandling som idag råder mellan par som inseminerats i Sverige och utomlands måste ändras. Familjelagstiftningen bör i detta avseende ändras så att den blir könsneutral.

Värdmoderskap

Värdmoderskap, eller surrogatmoderskap som det också kallas, kan förenklat beskrivas som att en person är gravid med någon annans barn. Den som är gravid tar alltså emot ett befruktat ägg genom provrörsbefruktning, och efter födseln tar de tilltänkta föräldrarna hand om barnet.

Värdmoderskap kan vara aktuellt för den som inte har en fungerande livmoder eller där livmodern tagits bort (t.ex. vid en canceroperation), eller för andra par eller enskilda personer som av olika skäl inte kan bära ett barn. Frågan betyder lika mycket för olikkönade som samkönade par.

I dag är värdmoderskap tillåtet i tolv av EU:s medlemsländer, bland annat Storbritannien, Nederländerna och Belgien. I dessa länder har man hittat modeller för att möjliggöra värdmoderskap under goda former.

Värdmoderskap är ingen enkel fråga. I ena vågskålen ligger längtan efter barn. I den andra ligger oron för att den som bär barnet exploateras eller att barnet far illa.

Statens medicinsk-etiska råd (Smer) tog upp frågan om värdmoderskap i sin rapport Assisterad befruktning – etiska aspekter (Smer 2013:1). Där var en majoritet i rådet för altruistiskt värdmoderskap och samtliga mot kommersiellt sådant. En viktig förutsättning för värdmoderskap är att det sker på helt frivillig väg från värdmoderns sida. Ju mer pengar som är inblandade, desto större är risken för att en person ställer upp som värdmoder för pengarnas skull.

Utredningen om utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet hade i sina direktiv att ta ställning till om värdmoderskap ska tillåtas i Sverige, med utgångspunkten att detta i sådant fall ska vara altruistiskt. I sitt betänkande (SOU 2016:11) redovisade utredningen argument såväl för som emot en lagändring, men utredaren förespråkade själv att altruistiskt värdmoderskap inte borde tillåtas. Vilka närmare avvägningar som ligger bakom denna bedömning framgår inte omedelbart.

Vid remissbehandlingen har kritik framförts mot utredningsbetänkandet. Förutom den överordnade frågan om altruistiskt värdmoderskap bör det också noteras att utredningen har föreslagit en ny regel om vägransgrund, innebärande att en utländsk fastställelse av faderskap inte ska erkännas i Sverige om barnen har tillkommit genom bl.a. värdmoderskap och behandlingen har utförts med en annan mans spermier. Detta skulle innebära att många barn som tillkommit genom värdmoderskap utomlands får det svårare, inte lättare, att få sina föräldrar erkända som föräldrar också i Sverige. Eftersom rätten att erhålla svenskt medborgarskap för barn som fötts utomlands är knuten till föräldrarnas medborgarskap kan detta i sin tur göra det svårare för barnet att bli svensk medborgare.

Liberalernas ståndpunkt är att det ska välkomnas om det kan skapas nya former för barn att komma till världen under former som är trygga för både barnet och den som är gravid med barnet. De forskningsstudier som hittills gjorts pekar på att detta är möjligt. I svensk lagstiftning bör det till exempel finnas tydliga regler om att utredning av både föräldrarnas situation och situationen för den som bär barnet ska göras, och att en sådan utredning måste visa att den som bär barnet inte tar på sig denna uppgift av ekonomiska skäl. Det är också viktigt med rådgivning och stöd under hela processen, och att barnets rätt till sina föräldrar och föräldrarnas skyldigheter gentemot planerade barn tydliggörs.

Embryodonation

Det är tillåtet att donera ägg och spermier, men det är i dag förbjudet med fertilitetsbehandlingar med enbart donerade könsceller, dvs. embryodonation.

Embryodonation kan vara aktuell för såväl heterosexuella som samkönade par liksom för ensamstående, men för en del kvinnliga par kan förbudet mot embryodonation vara det avgörande hindret mot att få tillgång till assisterad befruktning. Smer framförde i ovan nämnda rapport om assisterad befruktning att donation av befruktade ägg bör tillåtas i Sverige, och även utredningen om utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet har kommit till den slutsatsen (SOU 2016:11).

Vi anser att embryodonation bör tillåtas, under ett tydligt regelverk som beskriver vad som ska beaktas innan ett par eller en ensamstående kvinna får tillgång till embryodonation och att donationen sker på frivillig väg. Barnet ska också ha rätt att liksom vid insemination och äggdonation få kunskap om sitt biologiska ursprung.

En föräldraförsäkring som inkluderar regnbågsfamiljer

Dagens föräldraförsäkring är inte fullt ut anpassad till alla barn och föräldrar som inte lever i traditionella kärnfamiljer. Verklighetens barnfamiljer ser ut på många olika sätt. Vi vill öka valfriheten och anpassa föräldraförsäkringen efter verkligheten.

I dag kan en förälder överlåta sina icke öronmärkta föräldrapenningdagar till sin make/maka, även om den personen inte är vårdnadshavare. Också om föräldern har gemensamma barn med den andra personen kan föräldradagar överlåtas. Denna möjlighet finns dock bara för gifta par, inte för sambor. Vi vill att rätten att ge de överlåtbara dagarna till tredje person ska förbättras så att både make/maka och sambo ska kunna ta ut föräldrapenningdagar. Detta skulle underlätta för många regnbågsfamiljer, liksom för familjer där föräldrarna har separerat och gått in i nya förhållanden.

Byte av juridiskt kön och könskorrigering behandling

Lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall är föråldrad och behöver uppdateras. En rad länder har redan uppdaterat sin lagstiftning så att individens självupplevda kön respekteras, medan Sverige fortfarande har en lag som tvingar människor till medicinska utredningar och ingrepp för att få tillgång till juridiskt könsbyte.

Den 1 juni var det ett år sedan Norge beslutade att anta en ny könstillhörighetslag. I Norge har man gått från att ha tvångssteriliserat transpersoner till en mycket enkel

process för att få ett nytt juridiskt kön, där juridiken skiljs från vården, samtidigt som åldersgränserna har sänkts. Länder som har uppdaterat sina könstillhörighetslagar på liknande sätt de senaste åren är Malta, Irland och Argentina.

Fler transpersoner under 18 år bör få möjlighet att få leva fullt ut i enlighet med det kön de själva vet att de har, inte det kön som de förväntas vara enligt omgivningens normer.

Hälften av alla transpersoner har övervägt att ta sitt liv, en femtedel har försökt. En av anledningarna till transpersoners psykiska ohälsa är samhällets transfobi och den utsatthet som transpersoner därför drabbas av. Som en del av vårt arbete för att motverka transfobi bör vi bland annat säkerställa att lagar inte försvårar människors situation.

I lagen om fastställande av könstillhörighet finns i 1 § 4 en åldersgräns på 18 år. Det gör att personer under 18 år inte kan ändra juridisk könstillhörighet. En möjlighet att kunna ändra könstillhörighet skulle ge dessa ungdomar möjlighet att leva friare med lägre risk att bli utsatta för diskriminering eller trakasserier och i förlängningen lägre risk för psykisk ohälsa.

Regeringen tillsatte 2014 en utredare med uppgift att analysera möjligheten att ändra reglerna om åldersgräns för byte av kön. Utredningens betänkande (Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering, SOU 2014:91) har överlämnats till regeringen och har varit föremål för remissbehandling. I betänkandet föreslås att det ska finnas två lagar, en för byte av juridiskt kön och en för medicinsk könskorrigering. Av debatten om utredningen framgår att det kan bli en del ändringar i förslagen.

En fråga som tagits upp i flera remissvar är för- och nackdelar med strikta kronologiska åldersgränser. Sådana åldersgränser kan skapa förutsägbarhet för den enskilde men kan också försvåra en bedömning grundad på individens egen situation och egna önskemål. Även den rättsliga beslutsgången är en fråga där det finns olika synpunkter.

Kunskapsläget om unga transpersoners livssituation har ökat betydligt under senare år. De förslag som utredningen lämnat är ett resultat av detta. Att dela upp den nuvarande lagstiftningen i två delar, där en reglerar den juridiska könskorrigeringen och den andra delen den medicinska, förtydligar skillnaden mellan de två olika delarna av processen.

Liberalernas principiella hållning är att en ändring av den juridiska könstillhörigheten är något som individen själv bör få avgöra. Som utredningen framhåller handlar detta om respekt för den enskildes privatliv och rätt till

självbestämmande över sin egen tillvaro. För den händelse att individen ångrar sig är det dessutom relativt okomplicerat att återgå till den tidigare juridiska könstillhörigheten. För personer som redan i unga år känner stark ångest och obehag förknippat med det juridiska kön de tilldelats vid födseln kan det vara mycket betydelsefullt att kunna få id-handlingar utfärdade med det kön de identifierar sig med.

Mot bakgrund av detta, och med hänsyn till principen att unga med stigande ålder och mognad ska kunna fatta fler beslut på egen hand om sin egen tillvaro, anser Liberalerna att den strikta åldersgränsen på 18 år för juridisk könskorrigering bör sänkas.

Vad gäller medicinsk könskorrigering bör detta bedömas på samma sätt som all annan sjukvård. I andra sammanhang är det en främmande tanke att i lagstiftningen fastställa åldersgränser för när vissa former av sjukvårdande behandling ska kunna beviljas, utan detta är något som måste avgöras av den medicinska expertisen i samråd med patienten och, i förekommande fall, dennas vårdnadshavare.

Så länge erforderlig utredning genomförs, och om den finner att tunga sakskalet talar för att ett medicinskt ingrepp skulle vara till nytta för individen, så bör ingreppet kunna genomföras oberoende av ålder. Någon i lagen fastställd åldersgräns för denna behandling bör därför inte finnas, samtidigt som det slutliga beslutet oavsett eventuell åldersgräns ligger hos Socialstyrelsen genom kravet på tillstånd. Detta är inte detsamma som att tidiga ingrepp kommer att vara vanligt förekommande. Det finns dock inte något sakligt skäl att i lagen fastställa en undre åldersgräns.

Intersexpersoner

Socialstyrelsen kom i januari 2017 med en översikt över vården för personer som föds med oklart kön, så kallade intersexpersoner. Översynen visade bland annat att det finns anledning att undersöka vidare hur en mer enhetligt restriktiv praxis för genital kirurgi på bästa sätt kan åstadkommas på nationell nivå, för att vården skiljer sig markant beroende på var i landet man föds och vilket team den nyfödda vårdas av.

Vid flera tillfällen har försök gjorts att utreda frågor som rör transpersoner och intersexpersoner samtidigt, med resultatet att frågor som rör intersexpersoner inte får tillräckligt med utrymme och resurser i utredningen. Utredningen Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:91) kom med flera förslag som skulle underlätta för intersexpersoner, men frågan behöver också genomlysas i en separat utredning av intersexpersoners situation. Utredningen bör kartlägga och peka på brister i dagens

lagstiftning, tillämpning och behandling samt komma med förslag till ny lag och åtgärder för vården.

Frågan om tredje kön

Det finns ett antal individer som inte vill kategoriseras som vare sig män eller kvinnor. I vissa andra länder har detta tillgodosetts genom att individen efter egen begäran kan folkbokföras i en tredje könskategori.

Vi anser att för- och nackdelar med att införa ett tredje juridiskt kön bör utredas också i Sverige. Frågan är komplex och meningarna inom hbt-rörelsen flera. En grundläggande princip är att det tredje alternativet i så fall ska vara en valmöjlighet för de personer som själva önskar det, inte något som individer tilldelas. En annan viktig princip är att det fortsatta behovet av könsuppdelad statistik beaktas. En utredning om detta bör komma till stånd. Eftersom Liberalernas tidigare yrkande i denna fråga ännu inte har behandlats av riksdagen avstår vi dock från att formellt lägga ytterligare ett yrkande om detta.

Översyn av diskrimineringslagen

År 2009 infördes Sveriges första sammanhållna diskrimineringslag. Lagen syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Lagen har därefter förtydligats, bestämmelserna om aktiva åtgärder har blivit mer enhetliga och skyddet mot åldersdiskriminering har utökats. Likaså finns nu möjlighet att pröva bristande tillgänglighet som en form av diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

Den nuvarande diskrimineringslagen har snart funnits i tio år. Det finns därför skäl att göra en utvärdering för att undersöka om lagen är ändamålsenligt utformad eller om det finns skäl att göra förändringar för att stärka den enskildes möjligheter att hävda sin rätt. En sådan översyn kan också inkludera den nuvarande modellen med en statlig diskrimineringsombudsman i kombination med statsstödda fristående antidiskrimineringsbyråer.

Förbättra rättsväsendets insatser mot hatbrott

För att kunna bekämpa hatbrott måste kunskapen om hatbrott inom hela rättskedjan stärkas. Offren måste våga anmäla och det förutsätter att hbt-personer känner ett förtroende för rättsväsendet. För att kunna bygga upp ett sådant förtroende måste hela

rättskedjan fungera när en hbt-person som utsatts för hatbrott vänder sig till de rättsliga myndigheterna. För detta krävs insatser för att stärka kunskapen inom rättsväsendet, från polis till åklagare och domstolar, om bemötande och utredning av hatbrott mot hbt-personer.

Alliansregeringen gav 2014 dåvarande Rikspolisstyrelsen ett särskilt uppdrag att utveckla arbetet för att bekämpa alla slags hatbrott bl.a. genom att stärka kunskapen inom polisen om hatbrott. Polismyndigheten därefter haft i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som har vidtagits och föra ett resonemang kring vilka effekter åtgärderna bedöms ha lett till eller bedöms komma att leda till.

Liberalerna anser att det är viktigt att särskilda utbildningsinsatser görs för att stärka hbt-kompetensen inom hela rättsväsendet och att Polismyndigheten fortsätter att stärka den nationella utbredningskompetensen kring hatbrott.

Stärkt straffrättsligt skydd för transpersoner

Förbudet mot hets mot folkgrupp omfattar inte hets med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Brottsbalkens förbud mot olaga diskriminering innefattar inte diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Inte heller den särskilda åtalsregeln vid förolämpning, som ger åklagare möjlighet att väcka allmänt åtal vid bl.a. förolämpning med rasistiska eller homofobiska motiv, inkluderar brott med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. På dessa punkter behöver det straffrättsliga skyddet inkludera även brott riktade mot en person på grund av hans könsidentitet eller könsuttryck.

Vidare tas inte transofobiska motiv med i den så kallade hatbrottsparagrafen i brottsbalken, det vill säga den straffskärpningsregel i brottsbalkens 29 kap. 2 § 7 som möjliggör straffskärpning om motivet varit hat mot något som offret i gärningsmannens ögon representerade. Liberalerna anser att hatbrottsparagrafen måste reformeras så att hatbrott mot transpersoner uttryckligen inkluderas.

Vi anser således att det straffrättsliga skyddet för transpersoner behöver stärkas väsentligt. Därför medverkade vi till att alliansregeringen tillsatte en utredning, som i december 2015 redovisade sina förslag (bet. SOU 2015:103). Vi välkomnar därför att en proposition i frågan är aviserad till december 2017.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Det hedersrelaterade våldet drabbar även hbt-personer. Individer tvingas in i relationer, hotas, utsätts för våld och får i vissa fall betala med sitt liv. Allt detta för att upprätthålla en familjeheder som krockar med vårt sekulära och moderna samhälle.

Även om hederstraditioner är särskilt utbredda i vissa geografiska områden eller bland människor som har sin härstamning därifrån, så är det viktigt att betona att de i sig inte har någonting med religion eller etnicitet att göra. Det är genom kunskap, synliggörande och reflekterande debatt som traditioner förändras. Alla former av kollektivt skuldbeläggande måste motverkas, samtidigt som företeelsen inte får sopas under mattan.

För att effektivt motverka alla former av hedersrelaterat våld och förtryck är det av stor vikt att det finns ett tydligt hbt-perspektiv. Det gäller på alla nivåer, från det nationella till det lokala arbetet på gräsrotsnivå. Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna för offer för hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp.

I Liberalernas budgetalternativ presenterar vi en satsning om en halv miljard kronor under fyra år för att stärka och permanenta arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa medel innebär en bred ambitionshöjning som ska få genomslag i hela samhället. I en särskild motion om ökade insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck redovisar vi ett antal satsningar som därmed möjliggörs, tillsammans med lagändringar och andra förslag som inte är direkt budgetrelaterade. För en mer detaljerad beskrivning av Liberalernas politik mot hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive det våld och förtryck som drabbar hbt-personer, hänvisas till dessa motioner.

En asylprocess där hbt-personers rättigheter respekteras

Socialdemokraterna och Miljöpartiet har genomfört omfattande skärpningar av asyllagstiftningen. Bland annat har möjligheten till uppehållstillstånd på grund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter begränsats påtagligt. Enligt den nya lagstiftningen ska uppehållstillstånd enligt det aktuella lagrummet endast ges om det annars skulle strida mot svenskt konventionsåtagande. Det är en svårtolkad regel som kan leda till tillämpningsproblem.

I samband med riksdagsbehandlingen riktade Liberalerna allvarlig kritik mot den skärpta bestämmelsen. Vi framhöll att vi i grunden inte såg något behov av att ändra tidigare regler avseende synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter. Tyvärr

vann vår hållning inte stöd av en riksdagsmajoritet. Vi vidhåller dock att möjligheten till uppehållstillstånd på grund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter har varit en viktig ventil för utsatta grupper, däribland hbt-personer, och att regeringens hårdare politik kommer att innebära stor risk för att personer i behov av uppehållstillstånd nekas detta. Vår kritik kvarstår därför.

Även vad gäller utlänningslagens bestämmelse om flyktingskap behövs ett tydligt hbt-perspektiv. Förföljelse eller välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck är enligt gällande lag skäl för asyl och den som förföljs kan beviljas flyktingstatus. Det finns dock anledning att noggrant analysera rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbt-personer, och om så krävs ändra lagstiftningen.

Liberalerna anser att hbt-personer inte ska förnekas asyl för att de tvingas stanna i garderoben, särskilt när själva anledningen till att de inte kommit ut i hemlandet är landets förtryckande sociala och rättsliga normer. Vi anser det uppenbart att det behövs en särskild utvärdering av praxisutvecklingen för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse, däribland såväl homo- och bisexuella som transpersoner.

Dessutom behöver insatser göras för att stärka hbt-kompetensen vid asylprövningen. Att den nuvarande regeringen inte behöll det uppdrag till Migrationsverket som fanns under alliansregeringens tid var olyckligt. Vi välkomnar därför att Migrationsverket i juli 2017 nu har fått ett nytt uppdrag att fortsätta utveckla kompetensen i hbt-frågor för att säkerställa hög rättslig kvalitet i asylärenden där sexuell läggning eller könsidentitet åberopas.

Det är också angeläget att Sverige fortsätter arbeta på europeisk nivå för ett regelverk som säkerställer att alla EU-länder ger en fristad åt personer som förföljs eller känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck. Detta arbete ska inkludera såväl lagstiftningen som sådan som en uppföljning av lagens tillämpning i olika EU-länder. Det pågående arbetet för att stärka den gemensamma europeiska asylpolitiken behöver således ha ett tydligt hbt-perspektiv.

Även mottagandet av asylsökande måste ske på ett sätt som tydligt värnar hbt-personers lika rättigheter. Återkommande inträffar allvarliga incidenter på boenden där asylsökande hbt-personer har utsatts för hot eller attacker från andra boende. Det är av största vikt att Migrationsverket gör allt vad som krävs för att upprätthålla de boendes trygghet, och att det från första dagen klagas vilka lagar som gäller i Sverige. Hot eller kränkningar får aldrig accepteras och alla incidenter som utgör lagbrott ska polisanmälas. Om en persons säkerhet inte kan garanteras på grund av att andra inte

accepterar personens sexuella läggning eller könsuttryck är det den hotande som ska flyttas. Frågor kring hbt-rättigheter ska också ingå i den samhällsorientering som erbjuds alla nyanlända.

Internationellt arbete för hbt-rättigheter

Samtidigt som ett antal länder har en positiv utveckling avseende hbt-personers rättigheter finns en oroande utveckling i många länder också i vårt närområde, bland annat i Ryssland. De lagar som i många länder förbjuder opinionsbildning i hbt-frågor, eller hindrar hbt-organisationer att arbeta, utgör allvarliga inskränkningar i yttrandefriheten och föreningsfriheten. Allt detta visar att arbetet för hbt-personers rättigheter måste vara en integrerad del av Sveriges arbete internationellt för mänskliga rättigheter i stort.

Sverige är ett av de länder som tydligast lyfter fram hbt-personers rättigheter i utrikespolitiken och det internationella biståndet. Eftersom frågorna är kontroversiella i många länder är Sveriges engagemang särskilt betydelsefullt. Mänskliga rättigheter för hbt-personer och arbete för att motverka diskriminering av hbt-personer har de senaste åren i ökad utsträckning inbegripits i de svenska samarbetsstrategierna på biståndsområdet. Sidas finansiering till direkta insatser har också ökat.

Vi anser att hbt-frågor ska vara en prioriterad del av demokratibiståndet. Det svenska stödet till demokratibistånd i hbt-frågor bör därför stegvis trappas upp i en kraftig och långsiktig höjning inom den av Liberalerna föreslagna biståndsramen. För att biståndet ska få rätt effekt är det viktigt att de avsatta medlen används på ett sätt som är väl förankrat i hbt-rörelsen lokalt i de berörda länderna.

Hbt-frågor i EU

De kartläggningar som genomförts av EU:s byrå för grundläggande rättigheter visar att ungefär hälften av tillfrågade hbt-personer sade att de personligen hade känt sig diskriminerade eller trakasserade på grund av sin sexuella läggning. Det understryker vikten i att fortsätta arbete för att stärka EU:s diskrimineringskydd för hbt-personer.

Vidare måste EU:s regelverk utvidgas så att samkönade par inbegrips i familjebegreppet i all relevant EU-lagstiftning. Den fria rörligheten inom EU måste gälla fullt ut också för samkönade par. De juridiska och sociala rättigheter som följer med äktenskapet ska inte berövas medborgare i EU vid en flytt till ett annat EU-land.

EU behöver större möjligheter att kunna sätta ner foten gentemot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter. Vi anser att EU-kommissionen ska kunna

granska hur medlemsländerna lever upp till skyldigheten att skydda och respektera mänskliga rättigheter som de är förbundna att göra enligt fördragen. För att granskningen ska ge effekt behöver också medlemsländerna kunna få sanktioner riktade mot sig om de inte skärper sig.

Vi vill att Sverige arbetar vidare för att antidiskrimineringsdirektivet (där bland annat diskrimineringsgrunden sexuell läggning ingår) slutligen antas, och att arbetet för att inkludera också alla transpersoner i EU:s diskrimineringslagstiftning fortsätter, att EU-rättens familjebegrepp breddas till att inbegripa också samkönade par, så att den fria rörligheten inom EU gäller alla fullt ut.

Vidare bör EU-kommissionen få mandat att granska och utdela sanktioner mot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter. Eftersom Liberalernas tidigare yrkande i just den frågan ännu inte har behandlats av riksdagen avstår vi dock från att formellt lägga ytterligare ett yrkande om detta.

Jan Björklund (L)

Christer Nylander (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Maria Weimer (L)

Maria Arnholm (L)

Roger Haddad (L)

Nina Lundström (L)

Birgitta Ohlsson (L)

Lars Tysklind (L)

Allan Widman (L)

Tina Ackefot (L)

Mats Persson (L)

Said Abdu (L)

Bengt Eliasson (L)

Robert Hannah (L)

Fredrik Malm (L)

Mathias Sundin (L)

Barbro Westerholm (L)

Christina Örnebjär (L)